

ישראל ואיומים קיומיים במבט השוואתי

09/11/2010

גיליון פוליטיקה מספר 20 (חורף 2010)

- המאמרים שהופיעו בגיליון זה:

הליברליזם וההגדרה החדשה של האיום ה"קיומי", מייקל דש
איומים קיומיים על דמוקרטיות, עמי פדהצור, אריה פרליגר, ערן זיידס
השפעת איומי ביטחון חיצוניים על אופי המשטר במדינות דמוקרטיות, מרים פנדיוס אלמן
הדמוקרטיה הישראלית לנוכח איומים קיומיים: בחינה משווה, אורן ברק, גבריאל (גבי) שפר
תהליך מדיני כצורך קיומי: השיח הליברלי בישראל, רשתות הביטחון והתמודדות עם תפיסת
האיום הקיומי, אסף ליבוביץ
הפרדוקס של תפיסת הביטחון בישראל: הסבר פסיכולוגי-חברתי, דניאל בר-טל, תמיר מגל, ערן
הלפרין

****לקבלת גרסה מלאה של המאמרים אנא פנו למשרד מכון דיוויוס**

- תקצירי המאמרים:

הליברליזם וההגדרה החדשה של האיום ה"קיומי", מייקל דש
למרות התקפת הטרור ב-11 בספטמבר 2001, על פי רוב אמות המידה האובייקטיביות, נחשבת ארצות הברית מתום המלחמה הקרה ועד היום מקום בטוח מאוד. ארצות הברית היא כיום המדינה החזקה ביותר בעולם מבחינה צבאית. אף על פי שכוחות הצבא שלה אינם הגדולים ביותר בעולם במספרם, הרי שתקציבה הצבאי הוא הגבוה בעולם: ארצות הברית הייתה אחראית ל-43% מהוצאות הכספים הכלל-עולמיות לצורכי צבא בשנת 2005. נתון זה שווה לסכום שהשקיעו יחדיו כל 13 המדינות הבאות אחריה ברשימה. הכול מסכימים כי איכות כוחה הצבאי של ארצות הברית – מבחינת הטכנולוגיה, הארגון והמיומנות – היא הראשונה במעלה. לבסוף, למרות צמצום ניכר בכוחה הגרעיני לאחר המלחמה הקרה הגדילה ארצות הברית את יתרון יכולת הגרעין שלה על פני רוסיה וסין, ויש פרשנים הטוענים שהיא מפתחת יכולת אמינה ל"מכת גרעין ראשונה" שמטרתה לאפשר לה לנהל מלחמת גרעין ולהכריע אותה. כמעט על פי כל אמות המידה האובייקטיביות, ארצות הברית חזקה כיום יותר משהייתה בכל זמן בעבר הקרוב, ולכן גם בטוחה יותר. למרות עליונותה הצבאית חשים אזרחי ארצות הברית שהם חיים כיום בעולם מסוכן יותר מאי-פעם. אין זה מפתיע שדמויות נציות כמו אליוט כהן ונאו-שמרנים אחרים סוברים שאנו חיים בסביבה ביטחונית מסוכנת כל כך שיש להגדירה "מלחמת העולם הרביעית". אמריקנים מכל קצות הקשת הפוליטית חשים "איום קיומי" ממשי. לנוכח העליונות הקונבנציונלית והגרעינית של ארצות הברית, הפסימיות הזאת מפליאה, בלשון המעטה. התחושה הרווחת בקרב אזרחי ארצות הברית היא שהסביבה הביטחונית שמדינתם ניצבת בפניה כיום מאתגרת לא פחות, ואולי יותר, מאשר במלחמת העולם השנייה או בעידן המלחמה הקרה. תחושה זאת מעלה שתי שאלות: ראשית, האם העולם כעת מסוכן באמת כמו בעבר או אפילו יותר? שנית, אם אין זה כך, מהו ההסבר לתחושה הרווחת של איום "קיומי" שרוב האמריקנים חשים בימים אלו? במאמר זה אעלה ארבע טענות עיקריות: ראשית, לדעתי קשה לקבל את הרעיון שהעולם כיום מסוכן יותר בהשוואה למלחמה הקרה או לתקופות אחרות. בהמשך אציג מידע כדי למקם בפרספקטיבה הנכונה את סביבת הביטחון המאיימת של ימינו. האיום הנשקף מצד אל-קאעדה חמור, אך אינו מעמיד בסכנה אמיתית את קיומה הפיזי של ארצות הברית. שנית, אני טוען שכאשר אנשים דוגמת רייס מזכירים איומים "קיומיים" הם אינם מתכוונים לאיומים על קיומה הפיזי של ארצות הברית. האיום הקיומי שהם חוששים מפניו הוא סיכון תפיסותינו בדבר האופן שבו פועל העולם. שלישית, לשיטתי בחינת האיומים באופן זה מקורה בתרבות הפוליטית הליברלית השלטת, המאפיינת את החברה האמריקנית. במילים אחרות, העדשה האידיאולוגית שדרכה מתבוננת ארצות

הברית בעולם היא זו המסבירה את הבהלה התמוהה של ארצות הברית לנוכח איומים אמיתיים אך לא קיומיים פשוטים כמשמעם, והיא הקובעת כי ביטחונה הפיזי תלוי בשימורו ובתחזוקתו של סדר עולם ליברלי. ולבסוף, אני מסיק שארצות הברית נדרשת להכיר בכך שתפיסת האיום שלה נעשית דרך עדשה אידאולוגית המעוותת אותה מכמה היבטים חשובים.

איומים קיומיים על דמוקרטיה, עמי פדהצור, אריה פריגר וערן זיידס

בנובמבר 1932 ניצבו שוחרי טובתה של הדמוקרטיה באקדמיה ובציבור בפני תופעה חסרת תקדים. המפלגה הנצינול-סוציאליסטית הגרמנית זכתה בשליש מסך קולות המצביעים בבחירות הכלליות שנערכו במדינה. הישג זה סלל את הדרך למינויו של אדולף היטלר, מנהיג המפלגה, למשרת הקנצלר. היטלר לא ביטל את זמנו לריק. הוא שם קץ למשטר הדמוקרטי השביר שנודע בשם רפובליקת ויימאר, וקבע במקומו את מה שנחשב כיום סמל הרודנות והתגלמות הרשע. מאורע זה, שנחשב אחת מנקודות המפנה החשובות ביותר בהיסטוריה של המאה העשרים, גרם לדמוקרטיה צעירות רבות שנסודו לאחר מלחמת העולם השנייה לחפש אחר מנגנוני הגנה מפני מפלגות פוליטיות ולאמצם מתוך דאגה שארגונים אלה, שחשיבותם לדמוקרטיה רבה כל כך, עלולים להפוך את עורם, לנצל את החירויות שמעניקה להם המערכת הדמוקרטית, ולנסות באופן זדוני לבטלה. אולם, בחינה מדוקדקת יותר של החודשים האחרונים של רפובליקת ויימאר מגלה שהמפלגה הנצינול-סוציאליסטית איננה האשמה היחידה. גיוס הציבור, או אפילו טקטיקה אנטי-דמוקרטית, איומים והפחדות, אין בהם, כשלעצמם, כדי להסביר את הצלחתה ואת כוחה של המפלגה. אכן, אף שהמפלגה הנאצית נסמכה על ההמונים שגויסו, ובכמה מקרים אורגנו, על ידי ענפיה השונים, לא די היה בגיוס זה כדי לכבוש את ההנהגה הלאומית. היטלר והכפופים לו היו זקוקים גם לתמיכתם של נציגי העלית הפוליטית הגרמנית המסורתית, ואלה לחצו על הנשיא פון הינדנבורג למנותו לקנצלר. וכך, אף שהמפלגה הנאצית ומנהיגה הם שהנחיתו את מכת המוות הסופית על המשטר הדמוקרטי בגרמניה, אל לנו להתעלם מתפקידן של האליטות הפוליטיות המסורתיות, שסייעו לתהליך. הדוגמה הגרמנית קיצונית אמנם, אולם האליטות הפוליטיות אכן מילאו תפקיד חשוב בהחלפת משטרים דמוקרטיים. נמחיש זאת באמצעות דוגמאות רבות בהמשך המאמר. דמוקרטיה מטבען פותחות את דלתותיהן לוויכוח, לתחרות פוליטית, להתארגנות של אופוזיציה ולמאבק על משאבים ועל עוצמה. ואולם מאפיינים אלה, שהם הבסיס ללגיטימציה הדמוקרטית, מספקים מצע נוח גם לגידול כוחות אנטי-דמוקרטיים המנסים לנצלם כדי לחתור תחת ההסדרים הפוליטיים הקיימים. במשך עשרות שנים התמקדו מרבית חוקרי הדמוקרטיה במפלגות הפוליטיות הרדיקליות בתור הגורם הפוליטי הבולט ביותר המציב אתגרים קיומיים בפני משטרים כאלה. במאמר זה אנו מטילים ספק בתפיסה זו. אנו מתעניינים בשתי שאלות נפרדות, אך קשורות: מיהם אויבי הדמוקרטיה, ומתי הם מנצחים. באמצעות מיפוי של אירועים היסטוריים נחשוף את השחקנים הפוליטיים הבולטים שהטילו איומים קיומיים על משטרים דמוקרטיים במהלך המאה העשרים. המאמר יתמקד אפוא בשאלות ה"מי" וה"מתי", ואילו את חקר הסיבות לנפילת המשטרים הדמוקרטיים ("המדוע?") נשאיר להזדמנות אחרת או לחוקרים אחרים. ברם, בסיפא של הדברים בכל זאת נציע כמה תובנות בעניין התרחישים שהביאו לידי חיסולן של דמוקרטיה.

השפעת איומי ביטחון חיצוניים על אופי המשטר במדינות דמוקרטיות, מרים פנדיוס אלמן

איזו השפעה יש לסביבה ביטחונית מאיימת על דמוקרטיזציה בכלל ועל היחסים שבין התחום האזרחי לבין התחום הביטחוני בפרט? האם דמוקרטיה הצומחות בתנאים של איום נבדלות מאלה הצומחות בתנאים של שלום אזורי? החוקרים בתחום היחסים הבינלאומיים אינם קושרים בדרך כלל בין מלחמות לבין משטר דמוקרטי. האמונה המקובלת היא שדמוקרטיה מיסודה אינה עולה בקנה אחד עם סביבת מלחמה. נראה שההתפתחויות בעת האחרונה בארצות הברית, מאז התקפות הטרור ב-11 בספטמבר, מוכיחות זאת. אנו רואים כי תחושת האיום הלאומי הצדיקה לא רק חקיקת חוקים המעניקים סמכויות חדשות וגורפות לסוכנויות אכיפת החוק ולסוכנויות המודיעין, אלא גם הביאה לידי התעללות באסירים המוחזקים בידי ארצות הברית ולשליטת חירויות יסוד, ובכלל זה לשליטת כל

הזכויות המשפטיות של מי שנעצרו במסגרת "המלחמה בטרור". המחקרים הקיימים בעניין השפעת המלחמה על הפוליטיקה במשטרים דמוקרטיים נוטים אף לתמוך בטענה שאיזמי הביטחון המתפשטים מזיקים ליציבותה של הדמוקרטיה ולאריכות ימיה. בניגוד לטענות השכיחות שהמלחמה מזיקה לדמוקרטיה במאמר זה אבקש לטעון שאיזמים חמורים על מדינה עשויים דווקא לקדם את הדמוקרטיה וליצור מדיניות חוץ טובה ויעילה יותר. סביבה בינלאומית מאיימת אין פירושה בהכרח יצירת משטר אוטוריטרי במדינה כלשהי. ואולם, מדינה הניצבת מול מלחמה אפשרית הנתפסת בעיניה כמאיימת על ביטחונה הלאומי, סביר שמקבלי ההחלטות בה ידחו הסדרים דמוקרטיים מסוימים. לפיכך מדינות מאוימות הן דמוקרטיות מסוג ייחודי: כלומר, כאשר יש איזמים חיצוניים חמורים על הישרדות המדינה, מחוללי הרפורמות הדמוקרטיות יאלצו להשלים לעתים קרובות עם נוסחים אחרים של דמוקרטיה, שאינם קוסמים בתנאים בינלאומיים נוחים יותר. במילים אחרות: יש סיכוי רב יותר שמשטרים דמוקרטיים מסוג זה יופיעו במקום שבו השלום הבינלאומי נדיר. המאמר בוחן כיצד הסביבה הביטחונית החיצונית של המדינה משפיעה על החלטותיה לאמץ מוסדות דמוקרטיים ריכוזיים יותר או פחות. הטיעון הוא שאיזמי ביטחון יכולים לתרום ליצירת קונצנזוס שלפיו צריך לעצב, או לעצב מחדש, את הדמוקרטיה כך שתושבת על יסודות "איתנים". איזמי ביטחון ומשברים במדיניות החוץ משפיעים על החלטות הנוגעות באופי המוסדות הדמוקרטיים, וגורמים לסוגים של כללים ומבנים להיראות מפתים יותר או פחות (ראו להלן). זאת ועוד, איזמים על הביטחון הלאומי עשויים להביא לידי הסכמה לעסקות פוליטיות המעניקות זכויות יתר לשחקנים מסוימים. ביצוע עסקות כאלה עלול להיות קשה הרבה יותר בתנאי ביטחון שלווים ונוחים יותר. סביבה ביטחונית חיצונית סבוכה מקלה על שחקנים פנימיים להסכים בלא ערעור לגיבוש המדינה. במצבים ביטחוניים מסוכנים האיזמים על ההישרדות הלאומית עלולים לשמש כלי למניפולציה, כך שגורמים בעלי עניין יוכלו לאמץ עמדה נטולת פניות לכאורה לטובת הכלל. לפיכך, טענתי היא שיש בכוחם של איזמים קיומיים על המדינה להעצים שחקנים פנימיים, ולאפשר להם לקדם את האינטרסים שלהם בדרכים שבתנאים בינלאומיים שלווים יותר תהיינה ישימות פחות. הביטחון הלאומי יכול אפוא להשפיע על מעמדן של קבוצות פנימיות ועל "קלפי המיקוח" שלהן בעודן מנהלות משא ומתן על המוסדות הדמוקרטיים.

הדמוקרטיה הישראלית לנוכח איזמים קיומיים: בחינה משווה, אורן ברק וגבריאל (גבי) שפר
ארצות הברית ומדינות דמוקרטיות נוספות פתחו ב"מלחמה בטרור" בעקבות התקפות הטרור ב-11 בספטמבר 2001. מלחמה זאת, שבמסגרתה מתנהלות המערכות באפגניסטן ובעיראק, העלתה סימני שאלה בעניין שליטת המגזר האזרחי במגזר הביטחוני בכלל ובצבא בפרט ב"דמוקרטיות אפקטיביות", כלומר במדינות שבהן "פרקטיקות דמוקרטיות פשטו בחברה כולה, ומושלות לא רק ביחסים בין מדינות לאזרחים אלא גם ביחסים הציבוריים בין האזרחים לבין עצמם". אולם סוגיית השליטה האזרחית במגזר הביטחוני נוגעת אף יותר ב"דמוקרטיות פורמליות", כלומר במדינות שבהן "מבחינה פונקציונלית וגאוגרפית, מידת החוקיות הציבורית [...] נותרת מוגבלת מאוד" ו"רכיב החוקיות הדמוקרטית, ולפיכך גם רכיב הציבוריות והאזרחות, מתפוגגים בהתקרבתם אל גבולות של אזורים ויחסים מעמדיים, מגדריים ואתניים מסוימים". במדינות אלה קשה לדעת אם שליטת המנהיגים הפוליטיים במגזר הביטחוני היא אכן מציאות או שאיפה בלבד. עם הדמוקרטיות הפורמליות האלה נמנית קטגוריית משנה חשובה הכוללת מדינות הניצבות מרגע ייסודן מול "איזמים קיומיים מתמשכים", ועם זאת הן דבקות במשטרן הדמוקרטי (גם אם הוא אינו מושלם), או מדינות שעברו ממשטר אוטוריטרי לדמוקרטיה פורמלית. מטרתן הכוללת של המאמר היא לתרום תרומה נוספת לפיתוח הגישה התאורטית המתמקדת בקשרים המורכבים מאוד בין איזמים קיומיים אמתיים או מדומיינים הנשקפים למדינה מצד אחד, לבין מהותן החברתית והפוליטית של מדינות דמוקרטיות ומדינות המתנסות בתהליכי דמוקרטיזציה מצד אחר. כדי לאשש את התרומה הזו באופן אמפירי נסקור את המצב הקיים בכמה מדינות הנכללות בקטגוריות אלה. לצורך כך נדון בחמישה מקרים: בישראל שהיא דמוקרטיה פורמלית, בטיוואן, בדרום קוריאה ובדרום אפריקה שהן מדינות המתנסות בתהליכי דמוקרטיזציה ובסינגפור, מדינה שטרם התנסתה בתמורה פוליטית מהותית ועדיין מוגדרת "חופשית [דמוקרטית] בחלקה". למאמר שתי מטרות נקודתיות יותר: הראשונה, לבחון את השפעת

האיומים הקיומיים המתמשכים שעמם מתמודדות מדינות אלה על היחסים בין המגזר האזרחי לבין המגזר הביטחוני בהן, ובפרט על שליטת המנהיגים הפוליטיים ה"אזרחיים" במגזר הביטחוני. המטרה השנייה, לדון בקשרים הסבוכים המתקיימים בין מערכות היחסים המורכבות מן התחום האזרחי ומן התחום הביטחוני במדינות אלה מצד אחד, לבין ההתפתחות הפוליטית בהן מאז היווסדן או מאז המעבר ממשטר אוטוריטרי לדמוקרטיה פורמלית מצד אחר. כך תורם המאמר גם לדיון הכללי במעבר לדמוקרטיה ומדגיש כמה מן המכשולים העומדים בפני התפתחות נוספת מדמוקרטיה פורמלית לדמוקרטיה אפקטיבית. בחלקו הראשון של המאמר נסביר את משמעות המונח "איומים קיומיים מתמשכים" ונבהיר את היחסים בין המגזר האזרחי למגזר הביטחוני. בהמשך נדון בחמשת המקרים אגב התמקדות בישראל. במסגרת זאת נבחן את אופי האיומים הקיומיים המתמשכים הניצבים בפני המדינות האלה ואת מערכות היחסים שנוצרו בין המגזרים האזרחיים למגזרים הביטחוניים בנסיבות הללו. נעמוד גם על הקשרים שבין מערכות יחסים אלה מצד אחד לבין ההתפתחות הפוליטית של המדינות מצד אחר. לבסוף נדון בממצאים ונציע כיווני מחקר עתידיים בסוגיה זו.

תהליך מדיני כצורך קיומי: השיח הליברלי בישראל, רשתות הביטחון וההתמודדות עם תפיסת האיום הקיומי, אסף ליבוביץ'

התהליכים המדיניים ובראשם המשא ומתן לשלום בין ישראל למדינות הערביות והפלסטינים נתפסים בעיני ההנהגה הפוליטית הישראלית ומוצגים על ידה כנושאים החשובים ביותר העומדים על סדר היום הפוליטי בישראל. במאמר זה אבחן כיצד מציגה מרבית ההנהגה הפוליטית בישראל את התהליך המדיני מראשית שנות התשעים של המאה העשרים ואשאל מדוע הוא כה דומיננטי בעשייה הפוליטית של ממשלות ישראל. בכוונתי להראות כי ההנהגה הפוליטית בישראל תופסת ומציגה את התהליך המדיני כצורך קיומי לשם הבטחת עתידה של המדינה. במאמר זה אתייחס לקונפליקטים ולסוגי השיח החברתי בחברה הישראלית כגורמים המסבירים את אופי פעולתן של רשתות הביטחון בישראל ואת התייחסותן לתהליך המדיני. בכוונתי לטעון כי שקיעת השיח הרפובליקני בקרב האליטות הישראליות ועליית השיח הליברלי בקרבן, בד בבד עם התפתחות שיח אתנו-לאומי ועם השינוי בהרכב החברתי של צה"ל מבהירים את הקושי של ההנהגה הפוליטית בישראל להתמודד עם אתגרי הביטחון באמצעים צבאיים גרדא. משום כך, האליטות הישראליות, המזדהות עם השיח הליברלי, מתמודדות עם "פער הלגיטימציות" בין הרצון לביטחון לבין אי-הנכונות להפעלת כוח הנובע משינוי השיח החברתי בישראל באמצעות תהליך מדיני. התהליך המדיני נתפס כערובה להבטחת קיומה של ישראל כלפי חוץ ובה בעת מאפשר את המשך השיח הליברלי, דהיינו קידום ערכים של צמיחה כלכלית, אינדיבידואליזם וזכויות אדם בחברה הישראלית. בחלקו הראשון של המאמר אעמוד בקצרה על התאוריות הדנות באיומים קיומיים ובהשפעתם על היחסים בין הדרג הצבאי לבין הדרג האזרחי. כמו כן אדון בהשפעת תפיסת האיום הקיומי בישראל על היחסים בין הדרג המדיני לבין הדרג הצבאי במדינה. בהמשך אדון בקצרה בגורמים לשינוי השיח החברתי בקרב העלית הישראלית ובהשפעת שינוי זה על אופן ההתמודדות של ישראל עם האיומים הקיומיים האורבים לה ועל ההרכב החברתי של צבאה. כמו כן אציג שלושה מודלים לפעולה של רשתות הביטחון בנוגע לתהליכים המדיניים, הנובעים מהרכב הדרג הצבאי והאזרחי גם יחד ואדון בגורמים לשיתוף הדרג הצבאי בתהליך המדיני. בעזרת מודלים אלה אוכיח כי רשתות הביטחון אינן גוף סטטי וכי היחסים בין השחקנים הפועלים במסגרתן הם דינמיים ומוסברים על ידי השיח החברתי, שבו משתתפים שחקנים אלה. אחר כך אדגים את אופן פעולת רשתות הביטחון מאז הקמת ממשלתו השנייה של יצחק רבין (1992) ועד תום כהונת הממשלה בראשות אהוד אולמרט (2009) בעניין התהליך המדיני, ואעמוד על ההבדלים באופן תפיסת התהליך המדיני כקיומי בעיני ראשי הממשלות שכיהנו בשנים אלה. אסיים בציון ההשלכות המחקריות הנובעות מדפוס פעולה זה של רשתות הביטחון ומתפיסתם של מנהיגי המדינה את התהליך המדיני כצורך קיומי של ישראל.

הפרדוקס של תפיסת הביטחון בישראל: הסבר פסיכולוגי-חברתי, דניאל בר-טל, תמיר מגל ועירן הלפרין

העיסוק בנושאי ביטחון בחברה בישראל הוא ממושך וממלא מקום חשוב מאז הקמת המדינה בשנת 1948. סוגיית הביטחון, או ליתר דיוק אי-הביטחון, נידונה על ידי הציבור היהודי, המנהיגים והתקשורת מידי יום ביומו כמעט. לכן, אין זה מפתיע כי סוגיית אי-הביטחון הייתה גורם מכריע בהחלטות רבות אשר נגעו בתחומים מגוונים של הקיום הקולקטיבי בישראל. סוגיה זו נוגעת ממושכות בחיי הפרט בישראל, משפיעה עליהם ומשמשת שיקול עיקרי בנסיגות ההצבעה של הציבור ובהערכתו את המנהיגות הפוליטית. לכן, לא די בכך שמפלגות ומנהיגים פוליטיים יתהדרו בהישגים בתחומי הביטחון מן העבר ובעיקר בתרומתם לביטחון הלאומי, אלא עליהם גם להתחרות ביניהם על הצגת תוכניות לשיפור מצב הביטחון בטווח הקצר והארוך. רבים מסבירים את מרכזיותה ואת עוצמתה של תחושת אי-הביטחון בישראל במונחים של הסכסוך הקשה לפתרון בין יהודים לערבים באזור. סכסוך זה כלל במשך השנים כמה מלחמות משמעותיות, והוא מאופיין עד היום בפעילות צבאית רצופה, בהתקפות טרור ובשימוש ברטוריקה מאיימת. עם זאת, העובדה כי סוגיה זו זכתה במעמד הגמוני, היוצר מצב שאותו אנו מגדירים "ביטחוניזם", יכולה להיות מוסברת רק בחלקה על ידי תנאים אובייקטיביים. תנאים אובייקטיביים אלה קשורים במאמצים אדירים ומתמשכים של מדינת ישראל לבסס את ביטחונה על ידי רכישת מעמד של מעצמה אזורית הנהנית מעליונות צבאית בולטת. עם זאת, למרות ההשקעה האדירה בעוצמה צבאית, ממשיכים אזרחי ישראל לחוות תחושה מתמדת של אי-ביטחון. יש בכך פרדוקס מעניין משום שהאזרחים מודעים להשקעת המשאבים הרבה בתחום זה והם אף סומכים באופן מוחלט כמעט על יכולותיהם הצבאיות של גורמי הביטחון הישראליים. יתרה מכך, רבים מהם בעלי ידע אישי לא מועט בתחום זה בזכות שירותם בצבא כחיילים סדירים וכחיילי מילואים. במאמר זה בכוונתנו לטעון כי נוסף על השפעת ההקשר האובייקטיבי, אופן חשיבתם של אזרחי ישראל היהודים בעניין סוגיית (אי-)הביטחון – כמו זה של כל האנשים באשר הם – מושפע גם מתהליכים פסיכולוגיים-חברתיים המתבססים על זיכרונות, על אידאולוגיה, על ניסיון חיים ועל תהליך של חברות. לפיכך כדי להבין את תחושת אי-הביטחון השוררת בקרב אזרחי ישראל היהודים יש לבחון לעומק תחומים אלה. המאמר יפתח בתיאור הפרדוקס, כלומר בתיאור העוצמה הצבאית של ישראל והאמון המוחלט של אזרחי ישראל בצה"ל אל מול תחושת אי-הביטחון של אזרחי ישראל היהודים. בהמשך כדי להתמודד עם מורכבות הפרדוקס, נתאר את הגישה הפסיכולוגית-חברתית המסבירה את ההיווצרות של תחושות אי-הביטחון בקרב אנשים בכלל, ובקרב הציבור היהודי בישראל בפרט. לבסוף, נדון בהשפעותיה של מציאות זו שבה העוצמה הצבאית מתקשרת דווקא לתחושה של אי-ביטחון.